1.5. ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТА ІНШІ ОБСТАВИНИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ У СВІТЛІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ[1] *(мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі)*

Озерський І. В.

Реферат. Ухвалення КПК України 2012 р. Озерський І. В. розглядає як привід переглянути правові підстави судово-психологічної експертизи та інших форм використання спеціальних психологічних знань у кримінальному провадженні. Мета статті полягає в дослідженні організаційно-правових чинників удосконалення призначення й проведення такої експертизи. Матеріалом слугують норми нового КПК, праці Р. Я. Лемик, О. В. Ярошa, В. М. Шерстюк, В. О. Коновалової, Ю. М. Грошевого, О. М. Гребенюка та узагальнення експертної практики, проведене науковцями Національної академії внутрішніх справ. Автор констатує, що спеціальні норми про судово-психологічну експертизу є лише в ст. 486 КПК (рівень розвитку та соціально-психологічні риси неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого), тож її призначають за загальними правилами. Систематизовано типові хиби практики: необґрунтоване призначення експертизи й питання, що виходять за межі спеціальних знань (тепер це забороняє ч. 4 ст. 101 КПК); відмова від експертизи у справах про злочини в стані сильного душевного хвилювання, бо близько 78 % слідчих і суддів прагнуть самі відповідати на психологічні питання; добір експерта за науковим ступенем без перевірки його досвіду з психодіагностичними методиками; поверхові висновки та їх некритичне використання. Призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи у 87 % випадків автор пояснює невмінням розмежувати предмет психології і психіатрії й обстоює думку, що психологічна експертиза має передувати психіатричній. Окремо показано, де новий КПК відкриває простір для спеціаліста-психолога: обґрунтування сумнівів у неупередженості судді, прокурора чи слідчого (ст. 75, 77, 80), докази звички (ч. 3 ст. 88), оцінка переконливості показань з чужих слів (ст. 97), консультації, які, за наведеними даними, у 76,5 % випадків передують експертизі, а також рішення щодо неповнолітніх (ст. 492, 493, 495–497, 501). Висновок: КПК 2012 р. розширює можливості судово-психологічної експертизи та інших форм психологічних знань як додаткового аргументу в доказуванні. Стаття корисна експертам-психологам, слідчим, прокурорам, адвокатам і суддям.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, спеціальні психологічні знання, Кримінальний процесуальний кодекс України, спеціаліст-психолог, психіатрична експертиза, комплексна психолого-психіатрична експертиза, неповнолітні, докази, переконання, психологічна консультація.

Forensic Psychological Examination and Other Uses of Special Psychological Knowledge in the Light of the New Criminal Procedure Code of Ukraine

Ozerskyi I. V.

Abstract. The adoption of the Criminal Procedure Code of Ukraine in 2012 is treated by Ozerskyi I. V. as an occasion to revisit the legal grounds for forensic psychological examination and other

forms of using special psychological knowledge in criminal proceedings. The article examines organisational and legal factors for improving the appointment and conduct of such examinations, drawing on the new Code, Ukrainian legal-psychological scholarship and a review of expert practice by researchers of the National Academy of Internal Affairs. The author notes that the Code contains special provisions on psychological examination only in Article 486, concerning the development level and socio-psychological traits of juvenile suspects and accused, so in other cases general rules apply. Typical shortcomings are summarised: unfounded appointment of examinations and questions beyond the expert's competence, now prohibited by Article 101(4); failure to order examinations in cases of crimes committed in a state of strong emotional disturbance, as about 78 % of investigators and judges tend to answer psychological questions themselves; selection of experts by academic degree without checking their experience with psychodiagnostic methods; and superficial opinions used without critical assessment. The appointment of complex psychological and psychiatric examinations in 87 % of cases is attributed to an inability to separate the subject matter of psychology and psychiatry, and the author argues that psychological examination should precede psychiatric examination. The paper also identifies new roles for a specialist psychologist: substantiating doubts about the impartiality of a judge, prosecutor or investigator, assessing evidence of habit and the persuasiveness of hearsay, providing consultations that precede 76.5 % of examinations, and supporting decisions on juveniles. The author concludes that the 2012 Code broadens the scope for psychological expertise as additional evidence.

Keywords: forensic psychological examination, special psychological knowledge, Criminal Procedure Code of Ukraine, specialist psychologist, psychiatric examination, complex psychological and psychiatric examination, juveniles, evidence, persuasiveness, psychological consultation.

Першоджерело: *Озерський І. В. Судово-психологічна експертиза та інші обставини застосування спеціальних психологічних знань у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 472–480.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 04.10.2014.*

References

1. Ozerskyi I. V. Sudovo-psykholohichna ekspertyza ta inshi obstavyny zastosuvannia spetsialnykh psykholohichnykh znan u svitli novoho Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy [Forensic Psychological Examination and Other Uses of Special Psychological Knowledge in the Light of the New Criminal Procedure Code of Ukraine] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. Vol. 1, No. 3 (3). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/547-cudebno-psikhologicheskaya-ekspertiza-i-drugie-obstoyatelstva-primeneniya-spetsialnykh-psikhologicheskikh-znanij-v-svete-novogo-upk-ukrainy (onovlena versiia vid 05.09.2021). [in Ukrainian].

2. Ozerskyi I. V. Sudovo-psykholohichna ekspertyza ta inshi obstavyny zastosuvannia spetsialnykh psykholohichnykh znan u svitli novoho Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy. Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. 2013. № 1. S. 472–480. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2013_1_67.pdf (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].